

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอายุความและระยะเวลา
ในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ดร.กรณัฏกมล ประเสริฐศักดิ์

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอายุความและระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรม
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
Legal Issues Concerning Prescription and the Periods for Avoiding
Voidable Acts Under the Civil and Commercial Code

ดร.กมลกร ประเสริฐศักดิ์*
Dr.Kornkamon Prasertsak

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอายุความและระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จากการศึกษาพบว่าการที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาอาจไม่ใช่อายุความเสมอไป ซึ่งในทางกฎหมายระยะเวลาและอายุความมีความแตกต่างกัน อายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง โดยกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในเวลานั้น หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวสิทธิเรียกร้องย่อมขาดอายุความ ส่วนการที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาอย่างอื่นที่ไม่ใช่อายุความ จึงไม่นำบทบัญญัติกฎหมายเรื่องอายุความมาใช้บังคับแต่อย่างไรก็ตาม อายุความและกำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมควรเป็นบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการตั้งข้อขัดค้านไว้เป็นกรอบระยะเวลาให้บุคคลกระทำการหรือใช้สิทธิภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด และเมื่อบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่อาจมีการตกลงให้แตกต่างเป็นอย่างอื่นได้ หากฝ่าฝืนย่อมตกเป็นโมฆะ

คำสำคัญ: อายุความ, ระยะเวลา, ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

*อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; น.บ. (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; น.บ.ท. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา; น.ม. (สาขากฎหมายเอกชนและธุรกิจ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; น.ด. (สาขาวิชานิติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. E-mail: kornkamon.pras@gmail.com

Lecturer in Law at Faculty of Law, Chulalongkorn University; LL.B. (Second Class Honours), Thammasat University; Barrister at Law at Thai Bar Under the Royal Patronage; LL.M. in Private and Business Law, Chulalongkorn University; Doctor of Juridical Science (Laws), Chulalongkorn University.

วันที่รับบทความ (received) 25 มกราคม 2567, วันที่แก้ไขบทความ (revised) 9 พฤษภาคม 2567, วันที่ตอบรับบทความ (accepted) 14 พฤษภาคม 2567.

Abstract

This paper discusses the legal issues concerning prescription and the periods for avoiding voidable acts under the Civil and Commercial Code. The study shows that the provisions regulate periods of time that may not always be related to prescription. According to the law, periods of time and prescription are different. Prescription, which is one type of period, requires the creditor to exercise the right to claim within a specific time frame. If a claim has not been enforced within the periods fixed by law, it is barred by prescription. Other periods, not related to prescription, do not fall under the provisions of prescription. However, prescription and the periods for avoiding voidable acts should be provisions related to public order or good morals. This is because the spirit of the law aims to set limits as a framework for people to act or exercise their rights within the periods fixed by law. When these provisions are related to public order or good morals, they cannot be altered by agreement. If violated, any such agreement would be void.

Keywords: prescription, periods of time, public order or good morals

1. บทนำ

กำหนดระยะเวลาตามกฎหมายกับอายุความคู่ผิวเผินมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องด้วยเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติถึงเรื่องเวลาเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม การที่บทบัญญัติกฎหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งบัญญัติถึงกรอบระยะเวลาตามกฎหมาย กรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ตามบทบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ทำให้บทบัญญัตินั้น เป็นบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความเสมอไป ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างระยะเวลาตามกฎหมายกับอายุความ โดยในบางกรณีบทบัญญัติกฎหมายก็บัญญัติไว้ชัดเจนว่าเป็นอายุความ แต่ในอีกหลายกรณีก็ไม่ได้กล่าวโดยชัดแจ้ง นอกจากนั้น ยังต้องมาพิจารณาปัญหาว่าอายุความเป็นบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ เพราะในทางกฎหมายวิธีสบัญญัติกับในทางกฎหมายสารบัญญัติยังมีลรอยกัน จึงอาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปในกรณีดังกล่าวที่จำต้องมาวิเคราะห์อย่างละเอียด รวมถึง กรณีกำหนดระยะเวลาตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 181 และมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งต้องมาพิจารณาเช่นกันว่า บทบัญญัติมาตราดังกล่าวเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ และคู่กรณีสามารถตกลงเปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกล้างโมฆียะกรรมให้เป็นอย่างอื่นได้หรือไม่ เพราะหากเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้วก็จะส่งผลถึงการตกลงที่ผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติดังกล่าวไม่อาจกระทำได้นี้ หลักกฎหมายและคำพิพากษาของศาลฎีกาในเรื่องอายุความและกรอบระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมที่กล่าวมานี้ยังมีชัดแจ้ง และในบางกรณีก็ไม่มีคำอธิบายหรือมีคำอธิบายที่อาจคลาดเคลื่อนไป จึงทำให้ต้องมาพิจารณาปัญหากฎหมายในเรื่องดังกล่าวนี้ต่อไป

2. ความแตกต่างระหว่างระยะเวลาตามกฎหมายกับอายุความ

บทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้ให้คำนิยามคำว่า “ระยะเวลา” และ “อายุความ” ไว้ การที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาที่อาจไม่ใช่อายุความเสมอไป ซึ่งในทางกฎหมายระยะเวลาและอายุความมีความแตกต่างกัน จึงเกิดปัญหาว่ากำหนดระยะเวลาอย่างใดเป็นอายุความ หรือกำหนดระยะเวลาอย่างใดเป็นเพียงกำหนดเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เพราะบางกรณีบทบัญญัติของกฎหมายก็มีได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง

ทั้งนี้ นักนิติศาสตร์หลากหลายท่านได้ให้คำจำกัดความคำว่า “ระยะเวลา” ไว้ เช่น พระยาเทพวิฑูรฯ ให้คำจำกัดความ คำว่า “ระยะเวลา หมายถึงความถึง ส่วนความยาวแห่งเวลา ซึ่งผ่านไปหรือจะได้ผ่านไป

เช่น เวลาเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เท่านั้นวัน เหล่านี้เป็นต้น”¹ ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ให้จำกัดความ “ความหมายของระยะเวลา ย่อมหมายถึง ความยาวของเวลาซึ่งอาจกำหนดไว้เป็นปี เดือน หรือเป็นวัน ก็ได้”² ศาสตราจารย์ศักดิ์ สอนงชาติ จำกัดความว่า “ระยะเวลานั้น หมายความว่า ระยะเวลาถึง ระยะเวลาของเวลา หรือความยาวของเวลาซึ่งผ่านไปหรือจะผ่านไป ระยะเวลาอาจกำหนดเป็นปี เดือน สัปดาห์ วัน ชั่วโมง หรือนาทีก็ได้”³ และศาสตราจารย์ ดร.ศรินทร์ภรณ์ โสทธิพันธ์ ให้จำกัดความว่า “ระยะเวลา หมายถึง ช่วงของเวลาซึ่งอาจกำหนดเป็นวัน สัปดาห์ เดือน ปี หรือชั่วโมง ก็ได้”⁴

สำหรับคำจำกัดความคำว่า “อายุความ” เช่น พระยาเทพวิฑูรฯ ให้คำจำกัดความและอธิบาย อายุความไว้ว่า “อันว่าอายุความนั้น พุดอย่างง่าย ๆ ก็คือ การที่กฎหมายกำหนดเวลาว่าสิทธิเรียกร้อง ในหนี้สิน หรือสิทธิใด ๆ ต้องนำมาฟ้องร้องภายในกำหนดเท่านั้นเท่านี้ ถ้าปล่อยไว้เกินกำหนดก็ฟ้องไม่ได้”⁵ เรียกว่า คดีขาดอายุความ”⁶ ศาสตราจารย์ประกอบ หุตะสิงห์ ให้จำกัดความว่า “อายุความนั้น คือ ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าสิทธิเรียกร้องจะต้องฟ้องร้องเสียภายในกำหนดเวลานี้ ถ้าปล่อยทิ้งไว้ จนเกินกำหนดก็ฟ้องร้องบังคับไม่ได้ ซึ่งเรียกว่าคดีขาดอายุความ”⁷ ดังจะเห็นได้ว่า การที่กฎหมายกำหนด ให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทำให้อายุความมีลักษณะเป็น ระยะเวลาอย่างหนึ่ง และเมื่ออายุความเป็นระยะเวลา หลักทั่วไปว่าด้วยการนับระยะเวลาตามประมวล

¹บุญช่วย วณิกกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตอนที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ปอทอง, 2477), หน้า 580.

²หยุด แสงอุทัย, หนังสือกฎหมายแพ่งมูลเหตุหนึ่ง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 190.

³ศักดิ์ สอนงชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2527), หน้า 507.

⁴ศรินทร์ภรณ์ โสทธิพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 25 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), หน้า 281.

⁵ทั้งนี้ พระยาเทพวิฑูรฯ ให้คำจำกัดความและอธิบายอายุความไว้ตามบทบัญญัติของกฎหมายเดิมก่อนที่มีการชำระแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปี พ.ศ. 2535 คือ ตามมาตรา 163 (เดิม) ที่บัญญัติว่า “อันสิทธิเรียกร้องอย่างใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุ ความห้ามมิให้ฟ้อง” จึงทำให้อาจเข้าใจเป็นว่า ตามกฎหมายเดิมนั้น หากคดีขาดอายุความแล้วจะฟ้องร้องกันไม่ได้ แต่แท้จริงแล้วสิทธิหรือหนี้สินยังคงมีอยู่สามารถฟ้องร้องกันได้ และหากลูกหนี้ไม่ยกข้อต่อสู้ ศาลก็ย่อมพิพากษาให้ ดังเช่นหลักการตามกฎหมายในปัจจุบัน.

⁶บุญช่วย วณิกกุล, เรื่องเดิม, หน้า 614.

⁷ประกอบ หุตะสิงห์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (สำนักพิมพ์นิติบรรณการ: กรุงเทพมหานคร, 2507), หน้า 114.

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ลักษณะ 5 จึงนำมาใช้กับการนับอายุความด้วย จึงกล่าวโดยสรุปว่า อายุความ คือ ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดขึ้นเป็นเดือน หรือปี เพื่อใช้สิทธิเรียกร้อง ดังนั้น อายุความ เป็นระยะเวลาอย่างหนึ่งที่มีการจำกัดช่วงความยาวของเวลาไว้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเช่นเดียวกับ ระยะเวลาตามกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ตาม กำหนดระยะเวลาตามกฎหมายมิใช่อายุความเสมอไป ในการพิจารณาว่า บทบัญญัติใดเป็นบทบัญญัติเรื่องอายุความนั้นในบางกรณีก็ยังไม่แน่ชัด ซึ่งบางกรณีบทบัญญัติของ กฎหมายก็ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าเป็นอายุความ แต่อาจเข้าใจได้ว่าเป็นกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ในการใช้สิทธิเรียกร้อง จึงอนุมานกันว่าเป็นบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความ เช่น บทบัญญัติ มาตรา 419 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ในเรื่องลาภมิควรได้นั้น ท่านห้ามมิให้ ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่ามิสิทธิเรียกคืน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่ เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น” หรือบทบัญญัติมาตรา 474 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ในข้อรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็น ความชำระคบกพร่อง” และบทบัญญัติมาตรา 481 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าผู้ขายมิได้เป็นคู่ความในคดีเดิม หรือถ้าผู้ซื้อได้ประนีประนอมยอมความกับบุคคลภายนอก หรือยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้องไซ้ร ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีในข้อรับผิดเพื่อการรอนสิทธิเมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับแต่วันคำพิพากษาในคดีเดิม ถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ประนีประนอมยอมความ หรือวันที่ยอมตามบุคคลภายนอกเรียกร้องนั้น” หรือบทบัญญัติมาตรา 563 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “คดีอันผู้ให้เช่าจะฟ้องผู้เช่า เกี่ยวแก่สัญญาเช่านั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันส่งคืนทรัพย์สินที่เช่า” เป็นต้น

ทั้งนี้ บทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติไว้ชัดเจนในกฎหมายว่าเป็นอายุความ ดังเช่น บทบัญญัติ มาตรา 448 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่ มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัว ผู้พึงจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด” โดยกฎหมายได้บัญญัติว่าเป็น อายุความไว้โดยตรง รวมถึง บทบัญญัติของกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ลักษณะ 6 อายุความ ในหมวด 2 กำหนดอายุความ กฎหมายก็บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าสิทธิเรียกร้องต่าง ๆ มีกำหนดอายุความกี่ปี เช่น มาตรา 193/31 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องของรัฐที่จะเรียกเอาค่าภาษีอากร ให้มีกำหนดอายุความสิบปี ส่วนสิทธิเรียกร้องของรัฐที่จะเรียกเอาหนี้อื่นอย่างอื่นให้บังคับตามบทบัญญัติ ในลักษณะนี้” หรือมาตรา 193/32 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุด หรือโดยสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้มีกำหนดอายุความสิบปี ทั้งนี้ ไม่ว่าสิทธิเรียกร้องเดิม จะมีกำหนดอายุความเท่าใด” หรือมาตรา 193/33 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องดังต่อไปนี้ ให้มีกำหนด อายุความห้าปี” และมาตรา 193/34 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องดังต่อไปนี้ ให้มีกำหนดอายุความ สองปี” เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม บทบัญญัติกฎหมายบางประเภทไม่ได้กำหนดเวลาสำหรับการใช้สิทธิเรียกร้อง ต่อศาล แต่มีการกำหนดเวลาขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ เช่น กำหนดระยะเวลาบอกล้างโมฆียะกรรม ตามมาตรา 181 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “โมฆียะกรรมนั้นจะบอกล้างมิได้ เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็น โมฆียะนั้น” และกำหนดเวลาบอกล้างสัญญาประกันตามมาตรา 865 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยก็ดี หรือในกรณีประกันชีวิต บุคคล อันการใช้เงินย่อมอาศัยการทรงชีพหรือมรณะของเขานั้นก็ดี รู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริง ซึ่งอาจจะได้จูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีกหรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จไซ้ ท่านว่าสัญญานั้นเป็นโมฆียะ” วรรคสอง “ถ้ามิได้ ใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างก็ดี หรือมิได้ ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญาก็ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับไป” ดังจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวนี้ มิใช่บทบัญญัติของกฎหมายที่มีกำหนดเวลาไว้สำหรับการใช้สิทธิเรียกร้อง ทางศาล จึงมีอาจเรียกได้ว่าเป็นบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องอายุความ แต่เป็นเพียงกรอบระยะเวลา ที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้น ในการพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายเรื่องอายุความจึงพิจารณา ถึงการที่กฎหมายกำหนดเวลาไว้สำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล แต่หากเป็นเพียงระยะเวลาตาม กฎหมาย กฎหมายนั้นบัญญัติระยะเวลาขึ้นก็อาจด้วยวัตถุประสงค์บางประการ แต่มิใช่กรอบเวลาในการ ใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล เช่นนี้ จึงทำให้เรื่องระยะเวลาตามกฎหมายกับอายุความมีความแตกต่างกัน

3. อายุความในฐานะกำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้อง

อายุความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 นี้ หมายถึง อายุความ ของสิทธิเรียกร้องเท่านั้น กล่าวคือ การไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเรียกว่า อายุความ ทำให้สิทธิเรียกร้องนั้นหมดอำนาจไป⁸ ซึ่งอายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง โดยกฎหมาย กำหนดให้เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนดเวลา ตามมาตรา 193/9 ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ” การที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความมิได้หมายถึงสิทธิของเจ้าหนี้ ระงับไปโดยอัตโนมัติ แต่กฎหมายวางหลักเพื่อลงโทษเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิ และให้ประโยชน์แก่ลูกหนี้ โดยลูกหนี้จะใช้ประโยชน์แห่งอายุความยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้หรือไม่ก็ได้ และก็มีได้หมายความว่า เจ้าหนี้จะใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาลไม่ได้ แต่หมายความว่า สิทธิเรียกร้องนั้นอาจบังคับตามกฎหมายไม่ได้ หากลูกหนียกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อไม่ชำระหนี้ ตามมาตรา 193/10 ประมวลกฎหมายแพ่งและ

⁸หยุด แสงอุทัย, เรื่องเดิม, หน้า 193.

พาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้” และเมื่อยกอายุความเป็นข้อต่อสู้แล้ว ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง เพราะสิทธิเรียกร้องนั้นไม่อาจบังคับกันได้ตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้ หากลูกหนี้ชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความแล้ว จะเรียกคืนมิได้ เพราะมูลหนี้ดังกล่าวนั้นยังมีอยู่ หาได้ระงับไปเพราะเหตุที่หนี้ขาดอายุความไม่

ทั้งนี้ การกำหนดอายุความก็เพื่อความเป็นธรรมแก่ลูกหนี้ หากปล่อยให้สิทธิเรียกร้องหรือหนี้ใด ๆ ไม่มีกำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้องเลย ลูกหนี้ซึ่งก็คือผู้อยู่ภายใต้บังคับแห่งสิทธิเรียกร้องนั้นก็ต้องได้รับความกังวลอยู่ตลอดไปไม่มีวันจบสิ้น และการกำหนดอายุความส่วนหนึ่งก็เป็นไปเพื่อความสงบเรียบร้อยในสังคม เพราะการที่หนี้ใด ๆ ไม่มีขอบเขตระยะเวลาในการใช้สิทธิ ย่อมจะส่งผลตามมาคือความเดือดร้อนวุ่นวายในสังคมอย่างต่อเนื่อง อันทำให้รัฐต้องมีนโยบายที่ขจัดปัญหาเพื่อให้สังคมสงบสุข จึงกำหนดระยะเวลาอันควรที่คู่กรณีจะใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันขึ้นเป็นอายุความ อีกทั้งในเรื่องพยานหลักฐานต่าง ๆ หากไม่มีบทบัญญัติเรื่องอายุความ การเก็บรักษาหลักฐานหรือเอกสารต่าง ๆ ก็คงต้องมีอยู่ตลอดไป ซึ่งในความเป็นจริง เมื่อระยะเวลาผ่านไป เอกสารพยานหลักฐานก็ย่อมเสื่อมลง ฉะนั้น อายุความจึงช่วยปลดเปลื้องภาระเหล่านี้ นอกจากนั้น อายุความยังมีผลคล้าย ๆ กับเป็นการลงโทษผู้ที่มีสิทธิแล้วปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องที่ตนมีอยู่ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการไม่สนใจที่จะบังคับตามสิทธิในหนี้สินที่ตนมีต่อผู้อื่น และในทางกลับกัน อายุความก็อาจเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นเตือนให้บุคคลพึงใช้สิทธิเรียกร้องนั้นเสียภายในเวลาอันสมควรด้วย⁹

4. ปัญหาอายุความเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่

เมื่อพิจารณาคำว่า “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (public order or good morals)” จะเห็นได้ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก จึงเป็นการยากที่จะให้คำจำกัดความว่ากรณีใดเป็นกฎหมายในเรื่องความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนบ้าง ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมที่ต่างไป¹⁰ โดยนักนิติศาสตร์หลายท่านก็ได้ให้คำอธิบายความหมายในส่วนความสงบเรียบร้อยของประชาชนไว้โดยสังเขป อาทิ ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร ได้อธิบายความสงบเรียบร้อยของประชาชนไว้ว่า “เป็นข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชน เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมยอมอยู่เหนือเอกชน ทั้งนี้ เพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้ และจะได้คุ้มครองปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคม

⁹ประกอบ หุตะสิงห์, เรื่องเดิม, หน้า 116.

¹⁰Dai Mengyong, “Juristic acts, public order and good morals,” *Renmin Chinese Law Review* 10, 10 (2023): 1-32.

นั่นเอง”¹¹ และศาสตราจารย์ศักดิ์ สอนองชาติ ให้ความหมายว่า “ประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติ หรือประชาชน หากจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ การกระทำใดซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ เศรษฐกิจ ของประเทศ ความสงบสุขในสังคมและหรือความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ย่อมเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน”¹² เป็นต้น

สำหรับกรณีอายุความเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือไม่นั้น ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในการยกปัญหาคดีขาดอายุความขึ้นมาวินิจฉัยได้ว่า ปัญหาคดีขาดอายุความหรือไม่ ไม่ใช่ข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ศาลจะยกขึ้นวินิจฉัยได้เอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142(5)¹³ ดังนั้น เรื่องปัญหาคดีขาดอายุความในทางวิธีสบัญญัติ จึงพิจารณากันว่าไม่ใช่ข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้ อาจด้วยเหตุผลเพราะศาลวินิจฉัยให้เป็นเรื่องที่จะต้องให้การต่อสู้คดี ซึ่งการต่อสู้คดีแพ่งก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเฉพาะคู่กรณี คือ โจทก์และจำเลยเท่านั้น การวินิจฉัยนอกเหนือไปจากประเด็นแห่งคดีเป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 วรรคหนึ่งตอนต้น ซึ่งบัญญัติว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง” และเมื่อคู่กรณีอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกันในคดีแพ่ง การที่ฝ่ายหนึ่งมิได้ยกเหตุคดีขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลจึงมีอาจยกขึ้นได้เอง นอกจากนั้น ปัญหาดังกล่าวก็มีใช่ปัญหาที่เกี่ยวข้อง

¹¹จิต เศรษฐบุตร แก้ไขเพิ่มเติมโดย ดาราพร ธีระวัฒน์, **หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 15.

¹²ศักดิ์ สอนองชาติ, เรื่องเดิม, หน้า 41.

¹³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7191/2558 (ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา) ปัญหาว่าคดีขาดอายุความหรือไม่ ไม่ใช่ข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ศาลจะยกขึ้นวินิจฉัยได้เอง ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 142(5) แต่เป็นเรื่องที่จำเลยทั้งสองจะต้องให้การต่อสู้คดี ทั้งคำให้การในคดีส่วนแพ่งจำเลยทั้งสองต้องแสดงโดยชัดแจ้งว่า จำเลยทั้งสองยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วนรวมทั้งเหตุแห่งการนั้น ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 177 วรรคสอง ซึ่งตามคำให้การของจำเลยทั้งสองแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความ 2 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/35 โดยอ้างเหตุว่า จำเลยทั้งสองทำหนังสือรับสภาพหนี้หลังจากผิดนัดชำระค่าเช่าหลายปี เช่นนี้ เป็นกรณีจำเลยทั้งสองให้การว่ารับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ จึงมีกำหนดอายุความ 2 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/35 จำเลยทั้งสองไม่ได้ให้การต่อสู้ว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความ 5 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/33(3) ประกอบมาตรา 193/14(1) และ 193/15 ศาลจึงไม่อาจหยิบยกอายุความ 5 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/33(3) ขึ้นวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้เพราะเป็นการวินิจฉัยนอกเหนือไปจากคำให้การของจำเลยทั้งสองต้องห้ามตาม ป.วิ.พ. มาตรา 142 วรรคหนึ่ง.

กับความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142(5) ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่อาจยกข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นอ้างได้นั้น เมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะยกข้อเหล่านั้นขึ้นวินิจฉัยแล้วพิพากษาคดีไปก็ได้” โดยอาจพิเคราะห์ว่าการที่คดีขาดอายุความหรือไม่เป็นเรื่องในคดีระหว่างโจทก์จำเลย ไม่กระทบต่อประชาชนส่วนรวม¹⁴ จึงมิได้เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนส่วนรวมแต่อย่างใด และการที่ลูกหนี้จะยกเอาประโยชน์จากอายุความหรือไม่ ก็เป็นสิทธิเฉพาะตัวของลูกหนี้หาได้เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ ศาลจึงไม่อาจยกอายุความขึ้นมาวินิจฉัยได้เอง อันทำให้ปัญหาคดีขาดอายุความหรือไม่ในคดีแพ่ง ไม่เป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามแนวคำพิพากษาของศาล

แต่อย่างไรก็ตาม จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินสืบเนื่องกันมาตลอดว่าอายุความมิใช่กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลจึงไม่อาจยกขึ้นพิจารณาได้เองนั้น มีข้อควรวิเคราะห้ด้วยความเคารพว่า การที่ศาลไม่อาจยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ อาจเกิดจากเหตุตามมาตรา 193/29 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้ามิได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้” เสียมากกว่า เพราะบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความบัญญัติไว้ชัดแจ้งให้เฉพาะกรณีที่คู่กรณียกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เท่านั้นที่ศาลจะอ้างเหตุคดีขาดอายุความในการพิพากษายกฟ้อง¹⁵ แต่หากกลับกัน คู่กรณีฝ่ายที่ถูกฟ้องมิได้ยกเอาเหตุที่คดีขาดอายุความเป็นข้อต่อสู้ ศาลก็จำต้องวินิจฉัยคดีไปตามฟ้อง โดยศาลมิได้มีอำนาจยกอายุความขึ้นมาพิจารณาในคดีแพ่งได้เอง เช่นนี้ การที่ศาลไม่อาจยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ จึงน่าจะมาจากบทบัญญัติมาตรา 193/29 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิใช่ด้วยเหตุที่ว่า ปัญหาเรื่องอายุความไม่ใช่ข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

นอกจากนี้ หากยึดถือตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาว่าบทบัญญัติในเรื่องอายุความมิใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ผลของการที่มีใช้บทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย จะเท่ากับเปิดโอกาสให้คู่กรณีสามารถตกลงกันเป็นอย่างอื่นหรืออาจตกลงแตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างไรก็ได้ ทั้งนี้ เพราะตามมาตรา 151 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ” แต่กระนั้น ศาลฎีกากลับตัดสินโดยยอมรับว่า

¹⁴ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ปณรัชช, 2552), หน้า 462.

¹⁵ศันท์กรณ์ โสทธิพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 322-323.

บุคคลไม่สามารถตกลงกันกำหนดอายุความเป็นอย่างอื่นได้¹⁶ นอกเหนือจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/11 ยังบัญญัติไว้ชัดเจนว่า “อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ นั้น คู่กรณีจะตกลงกันให้คดีใช้หรือขยายออกหรือยื่นเข้าไม่ได้” โดยหากกฎหมายเปิดโอกาสให้มีการตกลงยกเว้น ยื่นเข้าหรือขยายอายุความได้ ก็จะเป็นปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งอาจเกิดกรณีที่สัญญาต่าง ๆ มีการตกลงยกเว้นกฎหมายเรื่องอายุความไว้ และก็เป็นโอกาสให้เจ้าหน้าที่บังคับบัญชาปฏิบัติให้ยกเว้นบทบัญญัติเรื่องอายุความ จนในท้ายที่สุด บทบัญญัติกฎหมายเรื่องอายุความอาจเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่ตายแล้ว คือ ไม่มีโอกาสที่จะนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้เลย¹⁷ และลูกหนี้ก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งสิทธิเรียกร้องนั้นตลอดไป ซึ่งการกำหนดอายุความก็เพื่อให้ระบบกฎหมายมีหลักประกันความแน่นอนของสิทธิเรียกร้อง อันมีเหตุผลมาจากนิตินโยบายของรัฐ การกำหนดอายุความจึงเป็นไปเพื่อความสงบเรียบร้อยในสังคม เช่นนี้ บทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความจึงต้องถือว่าเป็นบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลจะตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นมิได้

อนึ่ง เมื่ออายุความเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่อาจอาศัยเพียงเจตนาของคู่กรณีมาตกลงยกเว้น ขยายออกหรือยื่นเข้าซึ่งอายุความ¹⁸ โดยอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นระยะเวลาเท่าใดก็จำต้องเป็นไปตามนั้น และหากฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายตามมาตรา 193/11 ผลย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 151 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นการตกลงที่ผิดแผกแตกต่างจากกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ข้อตกลงที่ฝ่าฝืนเช่นนี้จึงตกเป็นโมฆะ

กล่าวโดยสรุป ในทางกฎหมายวิธีสบัญญัติ ความเข้าใจในเรื่องอายุความว่าเป็นข้อกำหนดอันเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือไม่ ยังคงคลาดเคลื่อนอยู่ แม้ศาลพิพากษาโดยยอมรับว่าบุคคลไม่สามารถตกลงกำหนดอายุความเป็นอย่างอื่นหรือไม่สามารถตกลงขยายหรือยื่นอายุความให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายได้ แต่ศาลกลับพิพากษาว่า ปัญหาคดีขาดอายุความหรือไม่

¹⁶คำพิพากษาฎีกาที่ 1383/2523 (ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา) อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ ผู้ใดหาอาจขยายออกหรือยื่นเข้าได้ไม่ ข้อบังคับของบริษัทนายจ้างที่ให้ลูกจ้างยื่นคำร้องขอรับบำเหน็จต่อบริษัทเมื่อพ้นจากการเป็นพนักงานภายใน 3 เดือนจึงไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย; คำพิพากษาฎีกาที่ 1842/2548 (ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา) กรณีของโจทก์ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น จึงต้องใช้อายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 บังคับ จำเลยจะกำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิเรียกร้องขอรับเงินสงเคราะห์รายเดือน (บำนาญ) ของโจทก์ให้สั้นลงไม่ได้ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/11.

¹⁷ศันนท์กรณีย์ โสทธิพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 291.

¹⁸สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่, อายุความ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2561), หน้า 300.

มิใช่ข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ศาลจะยกขึ้นวินิจฉัยได้เอง และในทางตรงกันข้าม ทางด้านกฎหมายสารบัญญัติ บทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความก็พิจารณาได้ว่าเป็นบทกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่นนี้ จึงอาจเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปในปัญหาคดีแพ่งเรื่องอายุความที่กฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติมีการปรับใช้กฎหมายในเรื่องเดียวกันแต่กลับเกิดการปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาว่าอายุความเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในกฎหมายวิธีสบัญญัติโดยหลักแล้วศาลก็ต้องมีอำนาจหยิบยกเรื่องอายุความขึ้นมาวินิจฉัยได้ แม้ไม่มีการยกขึ้นกล่าวอ้างไว้เป็นประเด็นก็ตาม แต่กระนั้น เหตุที่ศาลมีอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ก็เนื่องด้วยบทบัญญัติมาตรา 193/29 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นบทบัญญัติในทางกฎหมายสารบัญญัติที่ได้บัญญัติยกเว้นไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ จึงเห็นว่าเป็นการต้องห้ามอย่างชัดเจนนั่นเอง

5. ปัญหากำหนดระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ และสามารถตกลงเปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมให้เป็นอย่างอื่นได้หรือไม่

นอกจากปัญหาเรื่องอายุความเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่แล้ว ปัญหาเรื่องระยะเวลาก็ยังคงเป็นคำถามว่ากำหนดระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ และสามารถตกลงยกเว้น ย่นหรือขยายระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิเคราะห์กรณีการบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามบทบัญญัติมาตรา 181 และมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเมื่อทั้งสองมาตราดังกล่าวมิใช่อายุความจึงไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 193/11 ที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้า

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายมาตรา 181 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติว่า “โมฆียะกรรมนั้นจะบอกกล่าวมิได้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น” และบทบัญญัติมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ถ้ามิได้ใช้สิทธิบอกกล่าวภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกกล่าวก็ดี หรือมิได้ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญาที่ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับไป” ซึ่งบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้มิใช่บทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความ เพราะมิได้มีกำหนดเวลาไว้สำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล แต่เป็นเพียงกรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ใน การบอกกล่าวโมฆียะกรรมเท่านั้น โดยจะเห็นได้ว่า ในการบอกกล่าว

โมฆียะกรรมย่อมกระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอนตามบทบัญญัติกฎหมายมาตรา 178 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิต้องอาศัยการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลบอกล้างโมฆียะกรรม และกรณีการบอกล้างสัญญาประกันภัยตามมาตรา 865 ก็สามารถบอกล้างไปยังผู้เอาประกันภัยได้โดยตรงเลย¹⁹

บทบัญญัติกฎหมายมาตรา 181 และมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงเป็นบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องระยะเวลา ซึ่งหมายถึงเพียงว่า ผู้มีสิทธิบอกล้างหากประสงค์จะใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมก็ต้องบอกล้างภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายบัญญัติไว้ในแต่ละมาตรา และตราบไต่ที่นิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นยังมีได้บอกล้าง นิติกรรมนั้นก็ยังคงสมบูรณ์ โดยกฎหมายเปิดโอกาสให้คู่กรณีตัดสินใจว่าจะยังคงยึดถือนิติกรรมนั้นไว้หรือจะบอกล้างนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น ทั้งนี้ เพราะด้วยเหตุที่นิติกรรมอันเป็นโมฆียะ แม้มีความผิดปกติดูอยู่แต่ก็มีได้ร้ายแรงมากนัก แต่กระนั้นกฎหมายก็กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะไว้เพื่อให้บุคคลใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายบัญญัติ และหากมีคดีขึ้นมาสู่ศาล แม้คู่ความมิได้ยกการเกินกำหนดระยะเวลาขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลก็มีอำนาจวินิจฉัยได้เอง²⁰

อย่างไรก็ตาม ปัญหากรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดสำหรับการบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นสามารถตกลงเปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาเป็นอย่างอื่นได้หรือไม่ หรือบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงมีอาจตกลงให้แตกต่างได้ ทั้งนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5852/2537 วินิจฉัยว่า ...ระยะเวลาบอกล้างโมฆียะกรรมไม่ใช่อายุความ จึงไม่อยู่ในบังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 191 (เดิม) ที่จะยื่นเข้าไม่ได้ เมื่อจำเลยผู้รับประกันชีวิตสมัครใจยอมลดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมจากกำหนด 5 ปี นับแต่วันทำสัญญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 865 วรรคสอง ลงมาเป็นกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่จำเลยอนุมัติให้ต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิต จำเลยจึงต้องผูกพันตามนั้น...²¹

¹⁹สรพลจ์ สุขทรศนีย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), หน้า 42.

²⁰รติชัย รถทอง, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2563), หน้า 338.

²¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5852/2537 (ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา) ตามคำร้องขอต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิตมีข้อความว่าหลังจากครบ 2 ปี นับแต่วันที่จำเลยอนุมัติให้ต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิต จำเลยไม่มีสิทธิโต้แย้งหรือบอกเลิกข้อผูกพันในกรมธรรม์ฉบับนี้แต่ประการใด ซึ่งข้อความดังกล่าวผูกพันจำเลย เมื่อปรากฏว่าจำเลยได้อนุมัติให้ต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิต เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2527 จำเลยจึงต้องบอกล้างเสียในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2529 ฉะนั้น เมื่อจำเลยเพิ่งบอกล้างเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2530 จึงเป็นการมิได้บอกล้างโมฆียะกรรมเสียภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2527 จำเลยจึงต้องผูกพันตามกรมธรรม์ประกันชีวิตดังกล่าว.

นอกจากนี้ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5520/2564 วินิจฉัยว่า ...บทบัญญัติเกี่ยวกับการบอกล้างโมฆียะกรรม ไม่ใช่บทบัญญัติเคร่งครัดและเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงสามารถตกลงเกี่ยวกับกำหนดเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมโดยแตกต่างไปจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 วรรคสอง ได้...²² ซึ่งเหตุผลดังกล่าวตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้ จำต้องได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียด โดยรายละเอียดที่ปรากฏตามคำพิพากษาเป็นคดีการฟ้องเรียกเงินตามสัญญาประกันชีวิต ซึ่งผู้ตายทำประกันชีวิตไว้กับบริษัทจำเลยผู้รับประกันภัยเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559 โดยไม่ต้องมีการตรวจสอบสุขภาพ ต่อมาเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2560 ผู้ตายถึงแก่ความตายเนื่องจากขาดอากาศหายใจจากการสำลักอาหารลงปอด และจำเลยได้รับประวัติการรักษาพยาบาลของผู้ตายจากโรงพยาบาลพบว่า ผู้ตายมีประวัติป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงและเข้ารับการรักษาโรคดังกล่าวก่อนทำประกันชีวิตกับจำเลย และเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2560 จำเลยได้แจ้งบอกล้างสัญญาประกันชีวิตไปยังโจทก์ผู้รับประกันภัยแล้ว โดยอ้างข้อเท็จจริงว่าผู้ตายได้แสดงข้อความโดยปกปิดข้อความจริงที่เกี่ยวกับสุขภาพซึ่งเป็นสาระสำคัญในช่วงก่อนและระหว่างการทำสัญญาประกันภัยต่อจำเลย ทำให้สัญญาประกันภัยดังกล่าวตกเป็นโมฆียะจำเลยจึงบอกล้างโมฆียะกรรมตามสัญญาประกันภัยดังกล่าว ประเด็นที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยจึงมีว่า ศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภคตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 วรรคสองคลาดเคลื่อนต่อเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายมาตราดังกล่าวหรือไม่

²²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5520/2564 (ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา) ตาม พ.พ.พ. มาตรา 175 โมฆียะกรรมในนิติกรรมที่เกิดจากความบกพร่องในความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์ ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ การแสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดถูกฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่ รวมถึงบุคคลวิกลจริต และบัญญัติให้มีสิทธิบอกล้างได้ และตามมาตรา 177 ยังบัญญัติว่าอาจให้สัตยาบันเพื่อให้เป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มแรกได้ จึงชี้ชัดว่าโมฆียะกรรมไม่ใช่บทบังคับให้นิติกรรมเสียไปเลยเป็นโมฆะกรรม แต่ขึ้นอยู่กับคู่สัญญาที่แสดงเจตนาทราบเหตุแห่งโมฆียะกรรมแล้ว ยังคงประสงค์ที่จะให้นิติกรรมดังกล่าวนั้นมีผลบังคับหรือไม่ บทบัญญัติเกี่ยวกับการบอกล้างโมฆียะกรรม ไม่ใช่บทบัญญัติเคร่งครัดและเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงสามารถตกลงเกี่ยวกับกำหนดเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมโดยแตกต่างไปจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 วรรคสอง ได้ เมื่อตามสำเนาหนังสือรับรองการประกันชีวิตข้อ 2.4.1. ระบุว่า กรณีที่สมาชิกผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยความจริงหรือแถลงข้อความเท็จ บริษัทจะบอกล้างสัญญาภายในหนึ่งปีนับแต่วันทำสัญญา ทั้งตามเอกสารหมายเลข 6.6 ส่วนที่ 3 ข้อกำหนดทั่วไปข้อที่ 2 ระบุว่า บริษัทจะไม่ได้แย้งหรือคัดค้านความไม่สมบูรณ์ของสัญญาประกันภัยที่มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลา 1 ปีนับแต่วันที่กรมธรรม์มีผลบังคับ สัญญาจึงมีผลผูกพันผู้ตายและจำเลย จำเลยไม่อาจใช้สิทธิบอกล้างเกินกว่าระยะเวลาดังกล่าว.

ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยโดยให้เหตุผลว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 175 และมาตรา 177 ซึ่งจัดว่า โฆษณกรรมไม่ใช่บทบังคับให้นิติกรรมเสียไปเลยเป็นโมฆะกรรม แต่ขึ้นอยู่กับคู่สัญญาที่แสดงเจตนาทราบเหตุแห่งโฆษณกรรมแล้วยังคงประสงค์ที่จะให้นิติกรรมดังกล่าวนี้มีผลบังคับหรือไม่ บทบัญญัติเกี่ยวกับการบอกล้างโฆษณกรรมจึงไม่ใช่บทบัญญัติที่บังคับเคร่งครัดและเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงสามารถตกลงเกี่ยวกับกำหนดเวลาในการบอกล้างโฆษณกรรมโดยแตกต่างไปจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 วรรคสองได้ เมื่อตามสำเนาหนังสือรับรองการประกันชีวิตระบุว่า กรณีที่สมาชิกผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยความจริงหรือแถลงข้อความเท็จ บริษัทจะบอกล้างสัญญาภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา ทั้งตามเอกสารในส่วนข้อกำหนดทั่วไประบุว่า บริษัทจะไม่ได้แย้งหรือคัดค้านความไม่สมบูรณ์ของสัญญาประกันภัยที่มีใช้บังคับมาเป็นเวลา 1 ปี นับแต่วันที่กรมธรรม์มีผลบังคับสัญญาจึงผูกพันผู้ตายและจำเลย จำเลยไม่อาจใช้สิทธิบอกล้างเกินกว่าระยะเวลาดังกล่าว ฎีกาของจำเลยฟังไม่ขึ้น²³

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5520/2564 ดังกล่าว การวินิจฉัยว่าการตกลงเกี่ยวกับระยะเวลาในการบอกล้างโฆษณกรรมตามมาตรา 865 วรรคสอง สามารถทำได้นั้น เมื่อวิเคราะห์เหตุผลในการย่นระยะเวลาการบอกล้างโฆษณกรรมจะเห็นได้ว่า เป็นคำวินิจฉัยที่อาจมีขึ้นเพื่อความเป็นธรรมเฉพาะคดีตามมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น มีอาจยึดถือเป็นหลักกฎหมายที่นำมาปรับใช้กับกรณีกำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโฆษณกรรมทุกกรณีว่าไม่เป็นกฎหมายเคร่งครัดและไม่เป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้ ตามมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องประกันภัย เนื่องจากธุรกิจประกันภัยอยู่ภายใต้กฎหมายเฉพาะและมีหน่วยงานเฉพาะควบคุม เพราะการดำเนินงานของบริษัทประกันภัยอาจมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เช่นนี้ จึงมีคำสั่งนายทะเบียนในการวางข้อกำหนดกรมธรรม์มาตรฐานที่ตัดทอนระยะเวลาในการบอกล้างโฆษณกรรมให้สั้นลง โดยเห็นว่าการกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้นยาวเกินไป จึงมีการย่นระยะเวลา 5 ปี ลงมาเหลือ 2 ปี และ 1 ปี เพื่อให้บริษัทประกันภัยมีความรอบคอบในการรับประกันมากยิ่งขึ้นและเป็นการเร่งรัดให้ผู้รับประกันภัยต้องตรวจสอบข้อมูลโดยเร็วเพื่อให้เกิดความแน่นอนในสัญญาประกันภัยที่ทำนั้น การที่กำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโฆษณกรรมเนิ่นนานไป และผู้รับประกันภัยเพียงตรวจสอบข้อมูลจึงมีการบอกล้างโฆษณกรรมเมื่อใกล้ครบกำหนดระยะเวลา 5 ปี ตามมาตรา 865 วรรคสอง ก็อาจทำให้ผู้เอาประกันภัยได้รับความเสียหายจากการบอกล้างโฆษณกรรมเกินสมควร ซึ่งเมื่อธุรกิจประกันภัยเป็นธุรกิจเฉพาะจึงทำให้ปัจจุบันรัฐต้องเข้ามาควบคุมและกำหนดให้ผู้รับประกันในฐานะ

²³เรื่องเดียวกัน.

ผู้มีวิชาชีพต้องเร่งรัดตรวจสอบให้เร็วขึ้น อันเป็นการเพิ่มความคุ้มครองผู้เอาประกันภัยในฐานะผู้บริโภคด้วย โดยบุคคลผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมในกรณีนี้ คือ บริษัทผู้รับประกันภัยที่จำต้องใช้ความระมัดระวังในระดับวิชาชีพ และตามเนื้อหาสัญญาประกันภัยที่ทำขึ้นระหว่างผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย ในคดีดังกล่าว เมื่อผู้รับประกันภัยได้ตกลงยินยอมไม่ได้แย้งคัดค้านความไม่สมบูรณ์ของสัญญาประกันภัย ที่มีผลบังคับมาเป็นเวลา 1 ปี นับแต่วันที่กรมธรรม์มีผลบังคับ อันมีลักษณะเป็นการตกลงที่เป็นโทษ ต่อผู้รับประกันภัยซึ่งเป็นบริษัทผู้ประกอบกิจการประกันภัยเอง ข้อตกลงตามสัญญาสำเร็จรูปเช่นนี้ ศาลฎีกาแผนกคดีผู้บริโภคซึ่งเป็นศาลที่วินิจฉัยคดีดังกล่าวจึงอาจพิจารณาเพื่อความเป็นธรรมว่า เมื่อบริษัทผู้รับประกันภัยกำหนดระยะเวลาดังกล่าวให้เป็นโทษแก่ตนทั้งที่เป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะ ก็ย่อมคาดได้ว่า บริษัทผู้รับประกันภัยได้พิจารณาอย่างดีแล้ว ส่วนผู้เอาประกันภัยอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเพียงบุคคลธรรมดา เป็นผู้กระทำการให้สัญญาเป็นโมฆียะ และมีใช้ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 865 วรรคสอง การที่ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมซึ่งมีอำนาจเหนือกว่ายอมตกลงยกเว้นกำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมลง จึงเชื่อได้ว่าศาลคำนึงถึงประโยชน์แก่ผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า กรณีตามบทบัญญัติมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงอาจมีลักษณะเป็นบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง ประกอบกับเหตุผลที่ธุรกิจประกันภัยอยู่ภายใต้กฎหมายเฉพาะและมีหน่วยงานเฉพาะเข้ามาควบคุมทำให้สัญญาประกันภัยดังกล่าวมีข้อกำหนดเฉพาะที่แตกต่างได้ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ควรหมายความว่าบทบัญญัติในการบอกล้างโมฆียะกรรมทุกกรณี เช่น มาตรา 181 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีใช้บทบัญญัติเคร่งครัดและไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว การที่พิพากษาว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับการบอกล้างโมฆียะกรรม ไม่ใช่บทบัญญัติเคร่งครัดและเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น ด้วยความเคารพอย่างสูง บทบัญญัติเคร่งครัด (jūs strictum) มีลักษณะเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่ผู้ใช้กฎหมายไม่สามารถใช้ดุลพินิจเพิ่มเติมเสริมแต่งเนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นให้เป็นอย่างอื่นได้ บทกฎหมายเคร่งครัดจึงมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ (Rule) บังคับไว้แน่นอนตายตัว ผู้ใช้กฎหมายจึงต้องใช้กฎหมายตามความที่บัญญัติไว้อย่างแข็งขันแล้วนั้น²⁴ ซึ่งบทกฎหมายเคร่งครัดทำให้กฎหมายมีความชัดเจนแน่นอน และผู้อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายสามารถรับรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองได้ โดยมีการยึดถือความหมายและตีความบทบัญญัติกฎหมายตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัด²⁵ ทั้งนี้ ถ้าเรื่องกำหนดระยะเวลาตามกฎหมาย

²⁴ปรีดี เกษมทรัพย์, กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการบริหารทางวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 53.

²⁵LSD, *jūs strictum* [Online], available URL: <https://www.lsd.law/define/jus-strictum>, 2024 (March, 25).

ในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมมิใช่บทบัญญัติเคร่งครัดแล้ว การบัญญัติกฎหมายก็คงไม่มีความจำเป็นจะต้องบัญญัติกฎหมายถึงกรอบระยะเวลาตามกฎหมายในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมไว้ เพราะหากกฎหมายเปิดโอกาสให้คู่สัญญาสามารถตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้ในทุกกรณี บทบัญญัติกฎหมายที่เป็นกรอบระยะเวลาที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมายถึงกำหนดเวลาในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมก็เพื่อมุ่งหมายให้กรณีที่มีการใช้สิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมดังกล่าวจะต้องกระทำในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด มิอาจใช้สิทธิในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมเกินกรอบเวลาที่กฎหมายกำหนดได้ ดังนั้น หากคู่กรณีสามารถตกลงเกี่ยวกับกำหนดระยะเวลาในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมให้แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีตกลงให้ขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปเกินกว่ากรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่นนี้ก็เป็นการขัดต่อกฎหมายได้ และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องกำหนดระยะเวลาในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามกฎหมายนั้น บทกฎหมายเช่นนี้เห็นว่าควรเป็นบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะหากปล่อยให้คู่กรณีมีการตกลงกันเองในกรอบเวลาเรื่องการบอกกล่าวโมฆียะกรรมแล้ว ผลที่ตามมาคือเชื่อว่าจะเกิดการตกลงที่ไม่เป็นธรรมและมีการได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกัน โดยกำหนดระยะเวลาในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามกฎหมายเป็นบทกฎหมายที่ได้กำหนดระยะเวลาไว้อย่างชัดเจนแล้ว อันจะช่วยทำให้การบอกกล่าวโมฆียะกรรมต้องกระทำภายในกำหนดเวลาที่แน่นอนเท่านั้น การเป็นบทกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงอาจมาจากการที่กฎหมายตั้งข้อขีดค้นไว้เพื่อประสงค์จะรักษาความสงบปลอดภัยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แม้เรื่องดังกล่าวจะเป็นเรื่องที่ทำกันระหว่างเอกชนต่อเอกชน²⁶ แต่หากปล่อยให้มีการตกลงเรื่องกรอบระยะเวลาในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมให้เป็นอย่างอื่นก็อาจก่อให้เกิดความวุ่นวายในการบังคับใช้กฎหมายในสังคมตามมาได้

สำหรับกรอบระยะเวลาในการบอกกล่าวโมฆียะกรรมที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 181 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้น ก็ไม่เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่า มาตรา 181 เป็นบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือไม่ และสามารถตกลงให้แตกต่างกันได้หรือไม่ ซึ่งมาตรานี้มีลักษณะเป็นการกำหนดกรอบระยะเวลาที่ให้ผู้มีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมจะต้องบอกกล่าวนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยผู้มีสิทธิบอกกล่าวโมฆียะกรรมจะใช้สิทธิของตนในการบอกกล่าวนิติกรรมอันเป็นโมฆียะหรือไม่ก็ได้ แต่หากใช้สิทธิในการบอกกล่าวนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น ก็จำเป็นต้องใช้สิทธิภายในกรอบระยะเวลาตามมาตรา 181 ดังกล่าว ซึ่งผู้มีสิทธิบอกกล่าวนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตามมาตรา 181 เช่น ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้เยาว์เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว

²⁶ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ปรับปรุงแก้ไขโดย มุรินทร์ พงศปาน, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2), พิมพ์ครั้งที่ 3** (กรุงเทพมหานคร: กองทุนศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), หน้า 13.

หรือได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถเมื่อพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว หรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี บุคคลวิกลจริตขณะที่ยังมีชีวิตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้ว บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด หรือถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ และทายาทของผู้ทำนิติกรรมดังกล่าว เมื่อผู้ทำนิติกรรมที่มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นถึงแก่ความตาย ตามมาตรา 175 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมเป็นบุคคลที่สมควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการทำนิติกรรมที่ตกเป็นโมฆียะ และกฎหมายก็เปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้สามารถบอกล้างนิติกรรมนั้นได้ภายในกรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ควรถูกจำกัดสิทธิในการบอกล้างโมฆียะกรรมให้สั้นกว่ากรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด²⁷ บทบัญญัติกฎหมายในเรื่องกำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมมาตรานี้ จึงควรเป็นบทกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเช่นกัน และไม่ควรเปิดโอกาสให้มีการตกลงเปลี่ยนแปลงกรอบระยะเวลาตามกฎหมายให้แตกต่างจากที่กำหนดไว้ ซึ่งกฎหมายกำหนดกรอบระยะเวลาไว้เท่าใด ก็ควรจะเป็นไปตามนั้น หากฝ่าฝืนตกลงผิดแผกแตกต่างจากบทกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ข้อตกลงที่ฝ่าฝืนเช่นนี้ ย่อมตกเป็นโมฆะ

6. บทสรุป

จากบทความเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่ากำหนดระยะเวลาตามกฎหมายกับอายุความมีความแตกต่างกัน ผลของระยะเวลาและอายุความก็ย่อมแตกต่างกันไป อายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง แต่บทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติถึงกำหนดระยะเวลาอาจมิใช่อายุความ โดยอายุความเป็นกฎหมายที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด หากพ้นกำหนดแล้วคดีย่อมขาดอายุความ ทำให้ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้ โดยลูกหนี้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ และเมื่อยกอายุความเป็นข้อต่อสู้แล้ว ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง ส่วนการที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาอย่างอื่นที่มีอายุความ จึงไม่นำบทบัญญัติเรื่องอายุความมาใช้บังคับ การไม่ได้ใช้สิทธิภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว หากมีคดีขึ้นมาสู่การพิจารณาของศาล ศาลก็มีอำนาจยกเรื่องกำหนดระยะเวลาขึ้นมาวินิจฉัยได้เอง แม้คู่ความจะมีได้ยกเป็นข้อต่อสู้ก็ตาม

ทั้งนี้ แม้ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาจะวินิจฉัยว่า ปัญหาคดีขาดอายุความหรือไม่ ไม่ใช่ข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ศาลจะยกขึ้นวินิจฉัยได้เองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142(5) แต่การที่ศาลไม่ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

²⁷ศันท์กรณ โสทธิพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 238.

น่าจะมาจากเหตุตามมาตรา 193/29 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มากกว่า มีใช้เนื่องจากปัญหาเรื่องอายุความไม่ใช่ข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพราะศาลยังยอมรับว่าบุคคลไม่สามารถตกลงกันกำหนดอายุความเป็นอย่างอื่นได้ พร้อมทั้งมาตรา 193/11 ยังบัญญัติห้ามไม่ให้คู่กรณีตกลงกันงดใช้หรือขยายออกหรือยื่นเข้าซึ่งอายุความ กฎหมายเรื่องอายุความจึงมีลักษณะเป็นบทกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การที่กฎหมายกำหนดเรื่องอายุความก็เพื่อก่อให้เกิดผลแก่รัฐ ทั้งความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงในสิทธิของบุคคล และมีให้เกิดการนำคดีมาฟ้องร้องกันเมื่อเกินเวลาที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น เมื่ออายุความเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงตกลงให้แตกต่างกันไม่ได้ หากฝ่าฝืนย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 151 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับปัญหาเรื่องระยะเวลาตามกฎหมาย โดยเฉพาะกรณีการบอกล้างโมฆียะกรรมตามบทบัญญัติมาตรา 181 และมาตรา 865 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งทั้งสองมาตรานี้มีใช้อายุความ จึงไม่นำบทบัญญัติเรื่องอายุความมาใช้บังคับ โดยกรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดสำหรับการบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น แม้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การตกลงเกี่ยวกับระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 865 วรรคสอง สามารถทำได้ แต่ทั้งนี้ก็มีใช้หลักกฎหมายว่าบทบัญญัติในการบอกล้างโมฆียะกรรมทุกกรณีไม่เป็นบทบัญญัติเคร่งครัดและไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยเห็นว่า คำวินิจฉัยในคดีดังกล่าวที่ได้วินิจฉัยมาอาจมีขึ้นเพื่อความเป็นธรรมเฉพาะคดีและเป็นเรื่องที่มีข้อกำหนดอันเป็นกฎหมายเฉพาะในเรื่องประกันภัยที่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดกรอบระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น ควรจะเป็นบทกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะเจตนารมณ์ของการกำหนดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมเนื่องมาจากการที่กฎหมายต้องการตั้งข้อขีดค้นไว้เป็นกรอบระยะเวลา จึงไม่ควรเปิดโอกาสให้คู่กรณีตกลงแตกต่างกันได้ โดยเฉพาะบทบัญญัติมาตรา 181 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ ซึ่งเป็นบุคคลที่สมควรได้รับความคุ้มครองจากการทำนิติกรรมนั้น จึงไม่ควรถูกจำกัดระยะเวลาในการบอกล้างโมฆียะกรรมให้น้อยกว่ากรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหากมีการตกลงฝ่าฝืน ข้อตกลงดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆะ

เรื่องกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายกับอายุความตั้งที่กล่าวมาแล้ว จึงสมควรพิจารณาว่าเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และมีอาจมีการตกลงที่แตกต่างจากบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้นได้ ทั้งนี้ เพื่อความแน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายทั้งปวง

บรรณานุกรม

- จิต เศรษฐบุตร. **หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- บุญช่วย วณิกกุล. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตอนที่ 4**. พระนคร: โรงพิมพ์ปอทอง, 2477.
- ประกอบ หุตะสิงห์. **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา**. สำนักพิมพ์นิติบรรณการ: กรุงเทพมหานคร, 2507.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. **กฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 5. ห้องหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์: คณะกรรมการบริหารทางวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มิถุนายน 2526.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ปณรัชช, 2552.
- รติชัย รดทอง. **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2563.
- ศันท์ภรณ์ โสถถิพันธุ์. **คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 26. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2567.
- ศักดิ์ สอนองชาติ. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2527.
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. **อายุความ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2561.
- สรรพลจ สุขทรศนีย์. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กองทุนศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- หยุด แสงอุทัย. **หนังสือกฎหมายแพ่งมูลหนี้หนึ่ง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517.
- LSD. **jus strictum** [Online]. Available URL: <https://www.lsd.law/define/jus-strictum>, 2024 (March, 25)
- Mengyong, Dai. "Juristic acts, public order and good morals." *Renmin Chinese Law Review* 10, 10 (2023): 1-32.

